

1848—49. TÖRTÉNELMI LAPOK.

A Kolozsvárt létesített 1848—49. orsz. ereklye-muzeum, Abony városi, alsó-fejérmegyei, bácsmegyei, Baja városi, brassói, belső-szolnokmegyei, budapesti, csongrádmegyei, fehérmegyei, gömörmegyei, hontmegyei, kolozsvári, maros-vásárhelyi, szabolcsmegyei, szentesi, tolnamegyei, tordai, torontálmegyei, török-becsei, vasmegyei honvéd-egyletek s a kolozsvári márczius 15. állandó bizottság hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG:

Inezédy Sámuel nyug. ezredes elnök, Szigethy Miklós ezredes, Végh Bertalan ezredes alelnökök, Esterházy Miguel gr., Fináli Henrik dr., Gáman Zsigmond, Gyarmathy Miklós, Huszár Sándor br., Kóváry László, Martin Lajos dr., Sárkány Ferencz, Szász Gerő, Szabó Sámuel.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

SZERKESZTETTE ÉS ÖSSZEÁLLITOTTA:

KUSZKÓ ISTVÁN,

az ereklye-muzeum őre.

RENDES MUNKATÁRSÁK:

Alsó-Kubinból: Bulla György. **B.-Hunyadról:** Gyarmathy Zsigmond, Gyarmathy Zsigmondné. **Beszterczéről:** Csernátoni Gyula dr. **Brassóból:** Baráczy Sándor, Koós Ferencz. **Bpestről:** Benedek Elek, Bethlen Miklós gr. id., Degré Alajos, Gelich Richárd, Hegedüs István dr., Helfy Ignác, Hentaller Lajos, Horváth Boldizsár, Irányi Dániel, Jakab Elek, Jókai Mór, Károlyi Gábor gr., Kreith Béla gr., Pulszky Ferencz, Szász Róbert, Szinnyey József id., Tisza László, Torma Károly. **Deésről:** Kádár József. **K.-Vásárhelyről:** Balogh Vendel dr. **Kolozsvárról:** Bartha Miklós, Benel Ferencz, Deáky Albert, Ferenczy Zoltán dr., Gyalui Farkas dr., Hegyesy Vilmos, Hory Béla, Jékey Aladár, Kovács János, Lővei Klára, Magyary Mihály, Máyer János, Sebesi Samu, Veress Endre. **Losonczi-ról:** Kováts Sándor. **Lugoszi-ról:** Dengi János dr. **M.-Vásárhelyről:** Imreh Sándor. **Nagybányáról:** Törökfalvi Pap Zsigmond. **Nagy-Sajózi-ról:** Sebestyén József. **Nagyváradról:** Hegyesi Márton. **Nyiregyházáról:** Krudy Gyula. **Sátoralja-Ujhelyről:** Matolay Etele. **Szamosújvárról:** Mártonffy Lajos dr. **Sepsi-Szentgyörgyéről:** Várkonyi Endre. **Székely-Udvarhelyről:** Ugron Gábor, Vajda Emil dr. **Tordáról:** Borbély György. **Vizaknáról:** Szentkatolnai Bakk Endre.

Szerkesztőség és kiadóhivatal, hová a lapot illető minden küldemény intézendő: Kolozsvárt, Széchenyi-tér 27. sz. Orsz. Ereklye-Muzeum helyiségében.

(Kolozsváriak előfizethetnek s hirdetések is adhatnak fel a kihordónál vagy pedig Böckel Károly főtéri s a Közművelődés-nyomda beltorda-utczai üzletében.)

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én.

Ára negyedévre 1 frt. — Külföldre 1 frt 25 kr.

A lap az első számtól kezdve megrendelhető.

TARTALOM:

	Oldal
Három 1848—49. orsz. ereklye muzeum Kuzskó Ist.-tól.	217—219
Tárcza:	
Kovács Mózes. Irta Dr. Vajda Emil.	218—219
Halottaink. Dr. Magoss Károly, Tamási János, Kovács Mózes (képpel).	2 9
Okt. 6. Aradon.	219—220
Az új épületben. Mezóssy Lászlótól. (Folyt. köv.)	220—221
Ujabb adatok Petőfi haláláról. Jegyzetek 1048—49 eseményekről Imre Sándortól. (Folyt.)	221—222
Halálozások:	
Bethlen Olivér gr. — Dr. Besze János. — Balogh Ferencz. — Felső-eőri Eőri Béla — Fehér Miklós. — Gyertyánosy Ferencz. Makfalvi idősb Vass Zsigmond. — Petri László.	222—223
Irodalom:	
Petőfi-muzeum. — A háromszéki önvédelmi harcz története.	223
Különfélék:	
Az „Arany könyv”. — A „Vasvári kör”. — A budai honvéd szobor. — VI. társas összejövétel. — Felhívás a Vasvári még élő honvédekhez. — Honvéd-szobor Verseczen. — Kossuth-ünnep Romániában.	223—224
Szerk. üzenetek	224

MEGHIVÓ.

Az 1848—49. Történelmi Lapok szerkesztőbizottsági tagjai, munkatársai, a lap barátai, valamint az alakuló »Vasvári-Kör« tagjai tisztelettel meghívotnak minden hó 15-én este 1/28 órakor kezdődő barátságos társas összejövetelekre.

Az összejöveteleken az orsz. ereklye-muzeummal s a »Történelmi Lapok«-kal kapcsolatos tárgyak felett fognak eszmecserek folyni. A köze-

lebbi társas összejövétel főtárgya az ereklye-muzeumra vonatkozólag tett nevezetesebb intézkedések lesznek.

A rendező bizottság.

Kiadóhivatali üzenetek.

A. B. Debreczen. Elintéztük. Szab. Nagyvárad. Az ígért csere-lapot várjuk. S. I. Budap. st. A Kossuth-ünnepi számra tényleg megelőző nap kaptuk az utolsó levelet. Azután tördelték, nyomták az egész lapot. Három gyorsajtó nyomta folytonosan. Éjjel 11 órakor nyomta le a gép az utolsó íveket, melyeket még összehajtani, czimszalagozni kellett. Hogy az ünnepnapra még is kézhez jutott, annak a szerencsének köszönhető, hogy Weizel Antal kolozsvári postafőnök szíves volt s kérésünkre éjjeli szolgálatot tartatott s a hajnali 4 órakor feladott lapokat a reggel induló gyorsvonatokra a postán feldolgozták. Így a főbb vonalokra eső pontokra mind eljutott s csak szélsőbb állomásokra érkezett 19-én hétfőn.

Az 1848—49. Tört. Lapokra előfizettek egész évre:

Fápay Sándor, Pronyai Aurél, Pulk István, Pogány Károly, Péchy Mihály, Paget János, Polg. Olv.-kör, (Udvarhely) Pap Árpád, Péter Imre, Potsa József, Pongrácz Kornél, Pogány György, Pánczél János, Poszler Gyula, Papp György.

Riha Jenő, Razgha József, br. Rauber László, Rády Ubáld, Rözer intézet, Rignáth Sándor, Rácz József, Ronay Jenő.

Szentes v. takarékpénztár, Szentesi takarékpénztár, Simig Rezső, Széchenyi Kör, dr. Sehmausz Antal, Szentmiklóssy István, Szentiványi Árpád, Szigethi Cs Sándor, Szentgyörgyi József, Sz.-Udvarhelyi főreál, Székely Gergely, id. Sántha József, Szabó János ezredes, Soltész Sándor, Szabó Ferencz, (Torda) Szegefi György, Sidó Károly, Székely József, (Szolnok-Dob.) Szylveszter Gámi,

(Folyt. köv.)

NAGY GÁBOR

Központi szállodája, étterme és kávéháza

KOLOZSVÁRT,

a Bánffy-palota mellett, a város központján, 36 utcára nyíló szoba a legmodernebb, egészen új berendezéssel, kilátással a főtérre, a goth székesegyházra és három főutcára.

Telephon összeköttetés. Társas- és magánkocsi-közlekedés minden vonathoz.

Mérsékelt szoba-árak. Minden szobában árjegyzék. Tisztaság és pontos szolgáltatásra kiváló gond van fordítva. Kávéház, nyári és téli étkező helyiségek. Nagy díszterem, mely bálok, társas étkezések, felolvasások és hangversenyek tartására alkalmas.

Utazóknak a legkényelmesebb lakás.

1848—49. TÖRTÉNELMI LAPOK.

Hirdetések a kiadóhivatalban véletlenek fel.

Felelős szerkesztő:
KUSZKÓ ISTVÁN,
az ereklye-múzeum őre.

A lapszellemi és anyagi részét illető közlemények az ereklye-muz. őre czimére küldendők.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Kolozsvár, Széchenyi-tér 27. sz.Előfizetési díjak:
1/4 évre 1 frt, 1/2 évre 2 frt, egy évre 4 frt.

Kéziratok nem adatnak vissza.

Három 1848—49. orsz. ereklye-múzeum.

A magyar nemzet legszebb, legszentebb, habár kifejlődésében szomorú korszakának, a magyar önvédelmi harc ereklyéinek és történelmi emlékeinek össze gyűjtésére egy gondolat által vezéreltetve három ereklye-múzeum keletkezett hazánkban.

Az egyik keletkezett az ország szívében, Budapesten. Ott, a honnan a szabadság, egyenlőség és testvériség eszméi az 1848. márczius 15-én a nemzet koszorus dalnokai és társai ajkairól a Kárpátoktól Adriáig szárnyra keltek.

A második keletkezett a Királyhágó bérczei mögött, Kolozsváron, tehát a haza ama részén, mely testvéries szeretettel nyújtotta jobbát az anyaországnak, melynek történelmében az önvédelmi csaták szakadatlan láncolata, mint valami véres szalag húzódik végig, melyben legtöbb lényponthoz találunk az 1848—49. események történelmében is, mert mint lapunk egyik közelebbi cikke is dokumentálja, fegyvert fogott a hazáért minden fegyver fogható férfi, ifjú és gyermek, a kiket azután osztrákkal, oláhval és muszkákkal szemben Osztrólenka hőse: Bem apó, győzelemről győzelemre vezetett.

A harmadik múzeum keletkezett Aradon. Hazánk ama pontján, a melyen Világos után végbefejezést nyert a keletkezésében fenséges, küzdelmeiben ádáz, végkifejlődésében pedig megrázóan borzasztó és szomorú história.

E három múzeum körül a fővárosinak az alapját Kreith Béla gr. teremtette meg. Az a hazájáért melegen érző férfi, a kinek ezen a téren való működését lapunk 18. számának első cikkében ismertettük.

Kreith Béla gr. legrégebben, a legnagyobb odaadással foglalkozik az ereklyék gyűjtésével. Az ő gyűjteménye a leggazdagabb s azért érdemel föltétlen s a legnagyobb elismerést, mert a hazafiúi érzést és kegyeletet ébren tartó ereklye és emléktárgyainak nagyobb részét, sok gond, után járás, figyelem, fáradság és áldozat árán a külföldről gyűjtötte össze, hol diadalmi jelvényekként szerepeltek s hol az ő utánjárása nélkül azok feltétlenül elkallódtak volna s hazánk részére teljesen elvesztek volna.

A kolozsvári 1848—49. orsz. ereklye-múzeumot, a márcz 15. állandó bizottság teremtette meg.

Lapunk szolgálatára állván, a mi múzeumunk sokkal ismertebb olvasóink előtt, hogy sem részletesebb leírást ezen a helyen kellene adnunk róla. Annyit említünk fel csupán, hogy ez a múzeum, mely mint fentebb említők, a szabadságharc eseményeinek legnevezetesebb pontján keletkezett, a Mátyás király kolozsvári születési házában fog nyerni végleges elhelyezést és így ez is egyéb szerencsés körülmény találkozásánál fogva indokolttá teszi a múzeum emlékeiben, tárgyakban, ereklyékben minél gazdagabbátételét. Egyrészt, hogy legyen a mi fenntartsa emléket itt is a szabadságharc nagy napjainak, másrészt pedig, hogy a királyhágó nyugati részéről évről-évre sereglő utasok bérczeink közé vagy Predeal irányában vezető utjukban nyugvó pontot találjanak, a hol hazafias érzésük és lelkesedésük új erőt merit.

Az aradi, szabadságharczi emléktárgyak múzeumának nagyrésze annál a kegyeletnél fogva, a melylyel viseltetik a nemzet az aradi vértanuk iránt, részben kegyeleti tárgyakban magától gyűlt. Helyén volt s rendjén volt, hogy összegyűjtötték, rendbe szedték és kiállították mindazokat a tárgyakat, a melyeket, megyeház pinczéjében, város-ház padlásán és egyebütt, a féledés pora fedett évtizedeken keresztül. Ezek a tárgyak ma több teremben: fegyverek, zászlók, képek, a foglyok faragványai, szobrok, pénzek s más emlékekkel egyetemben magyarázzák a történelmet azoknak, kik hazafias lelkesedéstől vezéreltetve, a vértanuk vesztőhelyéhez zarándokolnak.

E múzeum megalapítója és éltető lelke Varjassy Árpád kir. tanfelügyelő, ki lelkesedése egész erejével munkálkodik azon, hogy ez a múzeum a nemzet részére a hazafias érzésnek temploma legyen.

Külön-külön és együttesen mindhárom múzeum intéző köre eleve megállapodott abban, hogy mindhárom múzeumnak van célja, van feladata, van jogosultsága. A mit a gyűjtés körül egymagukra elvégezni nem tudnak, azt hárman, egymás munkájából erőt és buzdítást meritve jobban elvégzik. E három múzeum lehető teljessé

tételét indokolják hazánk földrajzi viszonyai, indokolja az a feladat, a melyet betölteni van hivatalva, a hazafias érzés ápolása terén, és indokolja a szabadságharcnak fentebb elmondott három nevezetes momentumát.

Kreith Béla gr. volt a kezdeményező, a ki a muzeumokkal a barátságos érintkezést létesítette azáltal, hogy tárgyakkal és képekkel igyekezett mind a kolozsvárit mind az aradit teljesebbé

tenni. Ma, a személyes érintkezés után kijelentjük, hogy az összeköttetés és összetartás a hazafias célra törekvő muzeumok között bensőbbé vált s e benső viszonynál fogva lapunk igyekezni fog mindig támogatni a törekvéseket s mindhárom ponton előmozdítani és tőle telhetőleg megkönnyíteni a feladatok sikeres megoldását.

Kuszkó István.

T Á R C Z A.

Kovács Mózes.

1827—1892.

Székely-Udvarhelyt a nyáron helyeztek örök nyugalomra nagy részvét mellett egy férfit, ki az 1848—49-iki szabadságharcban nagy lelkesedéssel és elszántsággal teljesíté honfiai kötelességét s ezen kívül mint róm. kath. kántor-tanító 40 évig szolgálta a vallás és nevelés ügyét.

Arczképünk, mely őt mint a dalárda érdemes tagját mutatja, hiven tükrözi vissza jóságos arcát s nemes arczonásait. Kovács Mózes 1827-ben született Sz.-Udvarhelyt, székely szülők gyermeke volt; a tehetséges s szerény ifju Sz.-Udvarhelyt kezdte tanulmányait, majd a kolozsvári lyceumban folytatta. Itt találta őt mint 20 éves ifjut a szabadságharc zaja.

Szive, mely oly hön tudott dobogni, föllángolt s első volt, ki odahagyta az iskolát s felesküdt honvédnek. Ez történt 1848-ik év piros pünkösöd 2-od napján.

Vele egy időben léptek be Gyarmathy Ferencz (sz.-udvarhelyi tekintélyes ügyvéd jelenleg), ki a sz.-udvarhelyi év. ref. kollegiumból elmenve esküdt föl és Kovács Antal a róm. kath. főgymn. volt érdemes tanára, ki végig harcolta a szabadságharc idejét s mint százados került haza szülőföldjére s ki néhány évvel ez előtt halt el.

Gyarmathy Ferenczet, ki később hadnagyi rangot nyert, Csikba; Kovács Antalt Háromszékre s Kovács Mózeszt Székely-Udvarhelyre küldték „toborzás“ végett.

A triumvirek megbízatásuknak derekasán megfeleltek. Gyarmathy F. egymaga mintegy 70 ifjut toborzott, köztük 19 ref. pap; 7 barát, a többiek jogászok, kereskedők stb. voltak.

Kovács Mózi a m.-vásárhelyi XII-ik önk. honvéd-zászlóaljnál mint őrmester szolgált. A bajtársak rendkívül kedvelték nemcsak bátorságáért, erejeért, de különösen szép és erős hangjáért. Ő volt a zászlóalj lelkesítője. Mikor neki köszörülte a torkát s megeresztette hangját, amugy csattogott az éneke a levegőben. E kiváló tulajdonánál fogva általános kedvence volt mindenkinek.

Szép és erős hangja tulharsogta a kard csörgéseit, a puskák ropogását, az ágyuk morraját s lelkesített, tette hevitett. Mikor Petőfi „Csatadalát“ énekelé az ismeretes „Előre“ refrainnel, minden csepp vér gyorsabban lüktetett az ereken s a bátorság elszántsággá s vakmerőséggé tornyosult.

A XII-ik zászlóalj egyike volt azoknak, mely kitűnően teljesíté feladatát. Háromszéken szembeállott Heydtével s visszatartóztatta útjában. 4 összetűzés volt. Kü-

peczen, Arapatakon, a Rikán és Szász-Hermánál. Bemmel egyesülvén a zászlóalj, Naszód felé vette útját. Borgó-Prundnál Urbánt kiverték, ki Bukovina felé futott s csak nagynehezen szabadult ki a hinárból.

A zászlóalj Bánya-Radnán portyázott, mikor az oroszok betörték a határszélén. A zászlóalj Bethlenre vonult.

Mózi mindenütt lelkesen harcolt s énekelt. Bem is kedvelte az ifjut s az őrmesteri rangról éppen két izben akará hadnagygyá előléptetni, de Mózi szépen „elaludta“ a hadnagyságot.

Egyszer Wallendorfnál, másodszer Tekében. A furcsa dolog a következőleg esett meg. A zászlóalj éjjel-nappal talpon volt, folytonos csatárláncban működött. Mikor a zászlóalj kissé megpihenhetett, Mózi elvonult s valamelyik széna-kazalban szépen elaludta a hadnagyságot. Bem kerestette mindenfelé, de bizony „Der Tenorist“ sehol sem volt található. Így történt ez Tekében is.

Jádnál a zászlóalj megmenté Bemmet az oroszok kezei közül s Beszterczére érve, ennek közelében még három kemény ütközetre került a dolog az oroszokkal.

Végre M.-Vásárhelyről N.-Szebenbe került a zászlóalj. Bem ennek segélyével kiverte az oroszokat, később azonban engednie kellett a tulnyomó számnak s Bemmel együtt Kis-Torony felé vették útjokat.

Ez idő alatt történt egy kis internezzó, mely a székely zászlóaljból sok honvéd életébe került. Kovács Antal 12 tamburral marschot ívatott s úgy vonultak keresztül Szeben utczáin. Az orosz mindenütt sortűzzel fogadta őket. A lovasság is bekeríté őket, egy ágyugolyó Mózi puskáját ketté törte s ő a puska agyával védekezett.

Kis-Toronyból Szászsebesre, innen Szászvárosra húzódott hátra a honvédsereg. Végre Dévára értek s Lesnyeknél Bem kénytelenítve érzé magát a capitulatióra.

Kovács Mózi ekkor Fehérvárra vitetett, honnan hazakerülvén folyton Sz. Udvarhelyt élt halála bekövetkezéséig.

Hazakerülvén, az 50-es évek elején szép hangjáért a r. kath. hívek s kántorukká választották, majd később rendes kántoruk volt. Rendkívüli népszerűsége tett szert. Társaságban is kedvelt ember volt. Szeretett az elmúlt nagy napokról beszélni s ilyenkor mindig kigyult az arca, s lelkesedve emlékezett a nehéz időkről, a honvédsereg elszántságáról s Bem vezéri ügyességéről.

A társaságban vig pohárcsengés közt rendszeren meg is énekelte s ő — szerűnsége hozta így magával — mindig szívesen engedett a kérésnek.

Szép hangja teljes kiművelése czéljából előnyös felhívásokat, ajánlatokat is többször kapott, de ő ezekre mindig azt mondá. „Egy kicsit késő, de különben se szeretek kimozdulni innen.“

1887-ben Petőfi hangversenyt rendeztünk, a Segesvár környékén felállítandó szobor javára. Őt is felkértem a közreműködésre. „Igen szívesen énekelek“ — mondá — „mit ne tennék meg, mikor Petőfi szobráról van szó. Hej nehéz idők, de szép idők voltak azok.“

„Mózi bácsi“ énekelt lelkesen, meghatóan. A hangverseny sikerült s 250 frtot juttatott a nemes czélra.

1889-ben együtt voltunk Turinban, Kossuth meglátogatása végett.

A város előljárósága Kossuth és az őt meglátogató 850 magyar tiszteletére fényes bankettet rendezett.

E banketten Kossuth egy két és fél óráig tartó gyönyörű beszédet tartott, mely örökké emlékeztetés lesz a küldöttség minden tagja előtt.

Különösen az a megható jelenet vésődött mindnyájunk szívébe, midőn a remek szónoklat hatása alatt állva, a 850 magyar rágyújtott a Kossuth-nótára.

Mózi bácsi szeméből megeredtek a könnyek s har-

sogtatta a Kossuth-nótát úgy, hogy a társaságnak is feltűnt az erős s tiszta tenorhang, mely kitűnt a legnagyobb zajban is.

Az olaszországi úton betegség érte Mózi bácsit, hiába igyekeztem rábeszélni a visszatérésre, nem használt semmit. Párisba is eljött velünk. Innen azonban csakhamar vissza kellett jönnie. E perctől kezdve folyton gyöngéledett. A gyomorhajhoz torokbaj is járult, a mely lassanként teljesen megfosztá hangjától. Erős szervezete ugyan gyözedelmeskedett néhány évig a betegségen, de utoljára is engednie kellett a végzetnek.

Hangját elvesztvén, nyugalomba vonult, kedélye megtörött s napról-napra jobban gyöngülvén, 1892. június közepén elhunyt.

A temetés a város mindenrangú lakosának nagy részvete mellett folyt le. A sz.-udvarhelyi dalegylet és r. katn. főgymn ifjusági dalárdája énekelt.

A közrészvét ily megható alakban nyilatkozott a hős bajnok s a kötelességét oly hiven betöltő férfiú iránt.

Nyugodjék békével.

Sz.-Udvarhelyt, 1892. jun. hava.

Dr. Vajda Emil.

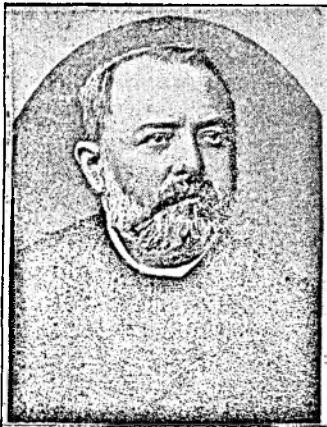
Halottaink.

Halottak napja közeledtével a számos elhunyt derék bajtársról midőn fájó szívvel emlékezünk meg, a sok közül kiknek nemes életét ez évben oltotta ki a halál, bemutatjuk háromnak az arczképét. Fájdalom, többenvannak, kik ez évben pihenni tértek. Sirjok felett azonban örködni fog a nemzet geniusza, emlékezetük felett pedig a hazaszeretet szent lángja.

Okt. 6. Aradon.

A 13 vértanu kivégeztetése napját az idén is megünnepelték országszerte. A gyász-ünnepély központja Arad volt, hova számos küldöttség érkezett. Néhány épületen gyászlobogó lengett s mozgalmas alakot öltött a város képe.

Reggel a városháza előtt gyülekezett a közönség, lobogók alatt vonultak a templomba, hol az isteni tiszteleten megjelentek a hatóságok fejei, a városi képviselők,

Dr. Magoss Károly,
1848—49. tüzmaster.

Tamási János,
1848—49. honv. hadnagy.

Kovács Mózes,
1848—49. honvéd őrmester.

A képen levők közül dr. *Magoss Károly* volt tüzmaster lapunkban az 51. oldalon ő maga írja le honvéd szereplését. A 78. lapon van megírva a halála. *Csik Mindszenti Tamási János*-ról lapunk 96. oldalán emlekeztünk meg. *Kovács Mózes*-ről lapunk mai tárczájában emlékezik lapunk munkatársa: dr. *Vajda Emil* tanár.

lők, egyletek, a budapesti egyetem és műegyetem képviselői, a gyulai polgári kör, Gyoma, Békés-Gyula, Békés, Szolnok, Csaba városok, Mezőberény község küldöttei, ezerekre menő közönség. A zenés misén Jánosz Demjén minorita rendfőnök celebrált. A gyászmise után a közönség és a küldöttség gyalog vonultak a vértanuk vesztőhelyére. Itt az emlékoszlopnál Lukácsy Miklós honvéd-egyleti elnök megnyitó beszéde után Sallay Béla szép emlékbeszédet mondott, a budapesti egyetemi kör nevében Petrovics joghallgató beszéd kíséretében megkoszoruzta az emléket. Koszorút tett le a főreáliskola ifjusága

is. A vértanu szobornál Lukácsy Miklós a 48—49. honvéd-egylet elnöke szép beszéd kíséretében tette le a bajtársak koszoruját. Hindy Attila egyetemi olvasóköri elnök beszédet mondott s szintén koszorut tett le. A műegyetemi kör nevében Virágh László megható beszéd kíséretében tett le koszorut. Koszorut helyeztek még az emlékszoborra: a gimnáziumi ifjuság, a kolozsvári 48-as orsz. ereklje-muzeum a muzeumőr által a következő szavak kíséretében: „A kolozsvári 1848—49. orsz. ereklje-muzeum koszorut helyez szabadságharczi vértanuinak emléksobrára. Elhoztuk a koszorut, mint igénytelen jelét annak, hogy bérczes hazarészünkben alapított muzeumunk mindig kegyeletes emlékezetben tartja és fogja tartani vértanuinak emlékét s nemzedékről nemzedékre a honfiak szívében ápolni fogja azokat a hazafias eszméket, a melyekért dicső vértanuinak mártír halált szenvedtek. „A gyulai polgári kör Dömény Lajos által. A vesztőhelyen a képezdei ifjuság énekkara, a szobornál pedig az aradi dalegylet énekelt. Az ünnepély után a küldöttek, délután a városi képviselő-testület tagjai megtekintették a szabadságharczi ereklje-muzeumot. A Wittmann-féle vendéglőben társas ebéd következett ezután, este pedig a zsufolásig megtelt színházban diszelőadás volt; színre került II. Rákóczi Ferencz fogsága.

Kolozsvárról a Ferencz József tud. egyetem fiatal-sága képviselőjében *Ágotha László* jelent meg az aradi ünnepélyen, ki a *vesztőhelyen* délután tartott nagyon szép beszédet, melyet az egybegyűltek megilletődve hallgattak. Kolozsvárról még Gy. Sipos Károly kereskedő is mondott egy imaszerű megemlékezést a vesztőhelyen. A kolozsvári kiküldöttek földet és fűvet vittek magukkal orsz. ereklje-muzeumok részére a 13 mártír kivégeztetési helyéről.

Az új épületben.

1849. jul. 19. nov. 10-ig.

— Mezősy Lászlótól. —

Kormányunk julius elején, részint Komáromnál, részint a Panyutin alatt hazánkba betört muszkákkal egyesült osztrákokkal hátrányosan vívott csaták után, de állépvén a nagyobb orosz haderő Constantin és Paskievits herczegek alatt északi határunkat is, országgyűléssel együtt készült elhagyni Budapestet, s székhelyét Szegedre tenni át. — Ezen válságos napok egyikén Szemere miniszter magához hivatott. Hivatalos dolgozó szobája a szerviták kolostorának egyik ezellájában volt. Répásyt ekkor láttam ez életben utoljára, pár hétre azután Szegeden cholera-ban elhalt. — „Te nem vagy nagyon kompromitálva, mindössze is önkénytes zászlóaljbeli tiszt voltál a zempléniéknél, önkénytes szolgálatot pedig minden becsületes polgára tett hazánknak, ez nem jöhet imputáció alá,“ szölt Szemere hozzám, „maradj itt Pesten és ezen ittmaradásod által most, midőn ügyeink ily kétes fordulatot vettek, nagy szolgálatot tehetsz hazánknak. A kormány egy időre Szegedre kénytelen elvonulni, de ott is ismerni kell neki egy teljesen megbízható egyén és ügybarát utján a fővárosban történéndöket; hozzád fogja küldeni Hajnik Szegedről titkos embereit, s te a most itt átveendő rejtélyes írásbeli kulcs szerint teszed meg szintén reá válaszat. — Jelentéseitekben tüntesd ki mindig a nép hangulatát, figyelmezz az átvonuló ellenséges seregekre, — körülbelöl hány zászlóalj? hány ütegágyu húzódik Szeged felé, mi marad Pesten, szóval mindenről jelentést fogsz tenni, mit ügyünkre nézve czélszerűnek vélsz; még négy alárendelt marad itt a két városban, kik egymás létezését nem

tudják; ezek mindennap, külön órákban reggeli hat, másik délelőtti tíz, délutáni három és estveli kilenczkor fognak a Lipót-utca 3. szám alatti földszinti szobában jelentéseket tenni; ezek kivonatát csatold saját jelentésedhez. A szoba ki van fél évre fizetve, a ház urával elintézve minden, a kulcsot által veheted ezennel.“ Bár tudtam, hogy az ilyen szerep igen veszélyes következményeket vonhat maga után, — eszembe jutott, hogy Berlinben Hatzfeld herczeget, a jenai ütközet után, ilyforma foglalkozásért, a francia haditörvényszék golyóra ítélte, s ha Napoleon a herczegnő rimánkodásaira, kandallójába nem dobja az elfogott levelet, mint corpus delictit, ki is végzik; — még sem akartam megvetni Szemere felhívását s különösen Répásy bizalmát, — mert tudtam, hogy ő figyelmeztette reám Szemerét, — elfogadtam a megbízást. Hajn k, ki ezen idő alatt szintén megérkezett, néhány száz torintot magyar bankóban, s a titkos írás kulcsát azon baráti kérelemmel adta által, hogy hátramaradó családját, a muzeum háta megett utczában gyakran látogassam meg, s tegyek rólok neki folytonosan jelentést. — Elbucsztam tőle, nem is sejtve, hogy örökre; — bár Szemerével mint bujdosóval sokat leveleztem, Párisba több ezer frt értékű bort is küldöttem neki H. C. Debeld név alatt, mit emlékirataiban fel is említ. — Elővigyázatból még egy más szobát is vettem ki magamnak a magyar-utczán, távol szállásomtól, hol irományaimat rejtegetém.

A kormány s hadseregünk elvonulva Pestről, 7-ik, 8-ik juliusban a város teljesen üres s életnélküli lett. A főváros ezen kétségbeesítő képét már másodszer láttam, elbujdosott, elhuzódott mindenki, a ki csak módját ejthette. A januáriusi elvonulás mégis sokkal rémitőbb volt, most szép meleg nyári napok — s a multra építve sokan reményüket — az elvonulást csak ideiglenesnek képzelték.

Rendes étkező helyemen a „Vadász-kürtben“ ebédelttem jul. 12-én is Ukolicsányi Viktor, Badányi Mátyás szepe-megyei földbirtokos jó barátaimmal, kik már az előtt pár nappal a megyéjökbe betört muszkák elöl menekültek Pestre, a midőn az étteremben hirtelen hire fut, hogy a muszkák benn vannak a városban; azonnal fizettünk, — s lehet mondani — futva mentünk a dunaparti nagy Vigadó elé, mely az ostromkor Hentzi által felgyujtatott; más oka nem igen volt reá, ha csak az nem, hogy a magyar országgyűlésnek ez szolgált tanácskozási gyűl helyül.

Egy osztály kozák lehetett, mely a lánchid és Vigadó közt levő tért elfoglalva tartá; leszálltak lovaikról, tüzet raktak s főzni kezdettek, s a még akkor nem rendezett, szemetes s igen lejtős partján a Dunának, itatás végett lovaikat le s fel vezetgették. — Lélekölő volt reám nézve látni, hogy ez a piszkos, ronda nép hogy lett urává szegény hazám fővárosának.

Az osztrákok egy nappal hamarabb jöttek a Duna jobb partján, a szintén üresen hagyott Budára, de csak mikor a muszkákat látták már Pesten tanyázni, jött által által ladikon néhány tiszt; többek közt ott volt velök Szirmay Lőrincz hadnagy is, Tolcsváról jó ösmerősöm, ki ugyan nem szolgált tetteleg ellenünk, de által szökvén a Ferdinánd huszároktól Eszterházyval s néhány schwarzgelb érzelmű tisztársával ő is, s haza menni nem mervén, az osztrák seregekkel őgyelgett.

Jul. 14-ikén berakattak a lánchid padlói, s az osztrákok is által jöttek; a város csöndes, a kihalt utczák némák lettek, a boltok mind be voltak zárva, a kávéházak, vendéglők üresek, a szomorú levertség hártart nem ösmert.

16-án megtudtam Badányi Mátyástól, hogy a város ideiglenes katonai helyparancsnokává Pichler, az az osztrák „generál-stäbler“ kapitány lett, ki a téli hadjárat alatt a bánya városokon, a mieink által elfoglalván, az egész hadjárat alatt Görgey főhadiszállásán kéjelgett, mint fogoly.

Mikor Görgey a télen Tokajhoz ért táborával, — a közel Nagyfaluban Bónis Barnabásnál volt pár napig elszállásolva — ott ösmerkedtem meg Pichlerrel magam is, a Tokajban rendezett bálba is együtt mentünk.

Pichlert a nyáron Parádra küldé nejevel Görgey a fürdőbe. — Nagy loyaltás egy hadi fogoly iránt. — Hevesmegyéből elvonulva seregeink, Pichler magát szabadnak érezte, s így Pestre jött, s jelentette magát; talán már akkor olyanokat is jelentett Görgeytől, melyben ez a név „Világos“ hangsúlyoztatott, szóval a még pár nap előtt fogoly Pichler, már akkor Pest városa térparancsnoka lett. — Én, kinek helyzetem s feladatomnál fogva, egy személyemet biztosító, rendszeren kiállított utlevélre felette nagy szükségem volt, felhasználtam a véletlen ösmeretséget, s Badányival együtt kértünk nem csak magunk, hanem a Pestre szorult Bónis Barnabásné és édes anyja, özvegy Pogány Istvánné részére is utleveleket, mely kérésünket Pichler szívesen teljesítette. Bónisné s anyja másnap el is hagyták Pestet s a biztosító utlevél fedezete mellett szerencsésen haza érkeztek Nagyfaluba. — Elmenetelők után még vagy tíz napig szabadon voltam, jöttem, mentem. vizsgálgóttam, a kijelölt órákban embereimet fogadtam, s egy pár titkos jelentést Hajniknak Szegedre is leküldtem.

Láttam a többnyire éjjel elvonuló osztrákokat, láttam azon orosz hadtestet Panyutin alatt, mely az osztrákokkal a Duna jobb partján vonult Budára, ez világos nappal huzódott végig Pesten; a kecskeméti utcán s a szénatéren nézte őket Panyutin lóhátról. Fülhasító macska-muzsika szerű, taktusra menő tábori zene előzött meg minden zászlóalj, a szénatéren néztem őket végig; ronda, kifáradt, piszok nép; összesen lehetett tizezer gyalog, mintegy 40 ágyu lovasság nem volt Panyutinnal. — A muszkákkal jött Pestre gróf Szirmay István is, a vén gazember Buday Vincze Unghból.

Már tettem Szegedre négy vagy öt jelentést, midőn egy nap jul 22-én egy gondatlan lépés következtében, egy bitófára érdemes magyar ember, még csak nevemet sem tudva, elfogatott.

Jobban el akarva ugyanis rejtőzni a lehető schwarzelbek szemei elől, egy harmadrendű fogadóba jártam most már étkezni, „a Hattyuhoz“, általellenben a magyar színházzal; a vendéglős, az öreg Leonard régi ismerősöm. — Egyedül ebédeltem a mondott napon egyik gömbölyű asztalkánál, földszint, utcára nyílt az étterem ajtaja, már a többi asztalok is megteltek a drágább fogadókat kerülni akaró osztrák tisztekkel, midőn egy poros arczu s ruhájú, barna alacsony zömök ember benyit, s aztán a gömbölyű asztalnál helyet foglal — s enni kér.

Nem beszélünk darab ideig, többször szemet vettem rá, végre megszólalt magyarul: „azok a kutyák ott Szegeden, azt hallom, már királyt választottak, az angol királyné egyik fiát, nem tudom mikor lesz meg a koronatio?“ — „nincs hozzá semmi közöm“ telettem hidegen, de magamban forrt a vér, szerettem volna tudni, ki ez a hazája sorsán élcelgető nyomorult. — „De találkoztam én az ural Tisza-Füreden, az öreg Sárközy udvarában, mikor a télen ott mint fogoly ültem s azt allították, hogy ön mint kormánybiztos szerepelt akkor; — „kormánybiztos nem voltam“ felelék, „hanem

Tisza-Szölösön anyám testvérei Elekék lakván, a szomszéd Fürden is megfordulok.“ „Ösmerem Elek urakat, csendes jó emberek“, azzal felállt fizetett, s midőn azt hittem, hogy már menekülök kellemetlen társaságától, az osztrák tisztekhez ezen német szavakkal fordult: „Meine Herren! Im Nahmen des Kaisers bitte ich, halten sie den Herrn auf, bis ich zurück komme.“ — „Nem szükség urak engem feltartóztatni, én maradni fogok, míg ez az aljas gazember vissza jön.“ — Egy óranegyed múlva hat fegyveres szerezésén kíséretében csakugyan visszajött — s engem magok közé véve — a közel hatvani-utczai, a Sasvendéglővel tőszomszédos Ilkey-féle szögetház első emeletére vittek, hol a bécsi főpoliczia egyik osztálya, a nevezetes Podolszki vezérlete alatt már akkor tanyát ütött s megkezdte működését.

(Folyt. köv.)

Ujabb adatok Petőfi haláláról.

— Jegyzetek 1848—49. eseményekről. —

(Folytatás.)

Mond azonban Csoboth levele fontos igazságot. „Ez első lövés után — így szól — azonnal csatarendbe állottunk, a mint ágyunk is eldőrdültek. A lovasság ágyufedezetnek maradt, a gyalogság tette a jobb- és balszárnyat, a balszárny a hegyre vonult fel

Bem tábornok ur az ágyuk mellett dirigált s Petőfi mindenkor oldala mellett volt, s a csata eképpen, anélkül, hogy az ellenség meghátráltatott volna, sem hogy mi előre nyomultunk volna, helyt állva tartott naplehaladtáig; ekkor egy nagy csapat kozák hátunk mellé került s békerített; ezt látván a muszkahad a magaslatról, rohammal támadott; mi is a lovasság és a gyalogság, a jobbszárny, mert a balszárny szét volt már verve, szembe rohantunk, de a muszkák annyian voltak, hogy minket minden oldalról békerítettek s a gyalogságot elfogták, a lovasság menekülni kezdett a Héjasfalvi hid felé, s futás közben a kozákokkal összevegyültünk s a nagy porfelleget miatt sokáig úgy együtt mentünk, hogy egymást fel nem ismertük

Teljesen egybehangzó evvel a Kiss János Marosvásárhelyt még élő szemtanu állítása, ki, mint volt reguláris huszár vett részt abban a csatában — mondja, hogy mivel a csata napján tikkasztó melegség volt, szél nem fújt egy irányból sem; a két hadakozó fél fegyvereiből kifejlődött lőforfüst a meghátráláskor is ott borongott még a csatatér felett. Kiss János bajtárs — állítása szerint — szintén ismerte Petőfit s azon csata napján egyetlen egyszer látta őt este a meghátráláskor egy hid mellett gyalog, harmad-negyedmagával, főveg nélkül, vitorla-vászonból készült zubbony volt rajta; hogy a nadrága milyen szövétű volt? arra ő sem emlékszik; gyorsan vágattak el mellette Fehéregyháza-Héjasfalva felé. Tehát Kiss János valószínűleg azon hid mellett látta Petőfit, a melyet Lengyel József orvos a Szokolcsy Kornél csataterárajzán („Koszoru“ 1879 évfolyam) Segesvár és Héjasfalva közt 11-gyet jelöl.

A Héjasfalva felé levő hid fel volt szedve, a vizen való átjárás pedig a visezavonuló szekerek miatt elzárattott s itt e zavarban lelte sok a halálát — mondja Csoboth. Daczó Zsigmond őrnagyot leszurták, Mojáu Dani hadnagy megsebesülve ott maradt. Mindkettő lovas csapatot vezetett; előbbi a fehéregyháza-segesvári országutttól délen, utóbbi északon a N-Küküllő mellett.

Estefeléig többször látta Csoboth Petőfit ott járni az ágyuknál, mint mások is látták, de „visszavonulásunknál — így szól — nem hogy őtet láttuk vagy

megismertük volna, *saját könyvtársainkat sem tudtuk a kozákoktól megvédszani.*

Azt t. i., hogy mely helyen esett el *Petőfi*, nem láttam, de bizonyos, hogy a rohamkorig még életben volt; tehát vagy ott a rohamban, vagy a rendetlen visszavonulásban a héjasfalvi hidig lelte halálát.

Sok lovas szemtanu állította azt, hogy látta *Petőfit* aznap, de azt egyetlen egy sem merete mondani, hogy a visszavonulásakor a héjasfalva-fehéregyházi országúton látta volna. A mint *Daczó* őrnagyot és *Moján* hadnagyot látta Csoboth legalább a folyónál, ugy nagy valószínűséggel láthatta volna ugy ő, mint *Kiss János* *Petőfit* is; az ő lova is lett volna olyan erős, hogy ne maradjon ugy el; de ő gyalog volt s nem futhatott versenyt a lovasokkal. S így azt az utat tette meg, a melyet néhai gróf *Haller József* hosszú éveken át, hiteles tanuk vallomásai nyomán kifürkészett; (lásd az „*Erdélyi Híradó*”-nak 1890. nov. 18-án megjelent 265-ik számát.) E kutatás eredménye összhangzik a *Gyalokay Lajos* n.-váradai törv.-széki elnök nyilatkozatával; kapcsolatban áll az továbbá a *Báder*, *Miklósy Dániel* és *Balogh Dánielné*, *Boda Mária* vallomásaival. Az említett vallomások szerint az erősen megsebesített, de még életben lévő *Petőfi Sándort* ökörszekeren szállították 1849. aug. 1-én a *buni* hidtől délre a *Fehéregyháza* és *Héjasfalva* közt elvonuló országútra, s ott a *Haller-féle Lunka* nevű nagy rét keleti szögletétől nyugatra, azaz *Fehéregyháza* felé fordulva, 150—160 lépést téve, az országúttól délre esőleg 5—6 lépés távolságra attól, a *Csonta János* szántóföldjére ázott sirba 20—23-ad magával eltemettetett, még pedig tiltakozása daczára, elevenen.

A *Csoboth* levele után *Gáspár Gergelytől* egy egyszerű vadász közkatonától is kaptam aztán egy levelet, melyet érdekesége miatt szintén szükségesnek tartok ismertetni. *Gáspár G.* *Szentpáli Sándor* őrnagy alatt szolgált a 3. vadász-zászlóaljnál. *Petőfit* még korábban megismertette vele egy véletlen, midőn *Kolozsvárt* egy ven déglőben mulatott s *Petőfi* is oda ment másodmagával. „*En akkor* így írja *Gáspár* — úgy megnéztem, hogy később, midőn a sors ismét összehozott, azonnal fölismertem *Petőfit* a kondor hajáról, a hosszú nyakáról; a nyak galléra reá volt mindig fordítva a *zubbony aranyos gallérára.*”

Gáspár bajtárs később kutyfalvi ideiglenes szállásáról a muszkák jövetelének hírére *Segesvár* vidékén levő otthonába tért s utközben találta *Új-Székely* és *Sárd* között a *N.-Küküllő* melletti országúton lefelé jöni *Bem* táborát. A táborhoz csatlakozott.

„*Itt újra felismertem* — így szól *G* — *Petőfit* a már fenn leirt jelekről, még pedig *Héjasfalván* alól levő *Hallerék* fogadójánál, a mikor *Bem* tábornok agyutánsa *Petőfit* egy társával visszahagyta, hogy az utközben ne jelenjék meg; mi mentiünk tovább egészen a *segésvári határ széléig* s itt 1849. július 31-én délután négy órakor az első lövés *Bem* tábornoké volt a muszka generálisra, s erre a muszkák meg is indultak és kezdetek minket körülvenni.

Gáspár bajtárs is azon harcosok nézetét vallja, a kik tisztán hiszik, hogy *Skariatine* orosz vezérőrnagyot *Bem* lőtte le; s ez eseményt kapcsolatba kívánja ő is hozni a muszkák rohamával, a mely ugyan nem éppen d. u. 4 órakor, hanem később hajtattott végre. Ellenséges részről azonban az van bebizonyítva, hogy tábornokuk d. e. a csata kezdete után esett el.

„A csata dühösen folyt mindkét részről, — írja *Gáspár* — de mivel mi kevesen voltunk, meg kellett hátrálnunk s mikor feljutottunk *Fehéregyháza* közé, én

látva a nagy veszélyt, menekülésre gondoltam s átszöktem a *Haller Ferencz* tanorokába *) és futottam a *Küküllő* felé és ott mellette fel egészen a *czapai hidig*; **) *itt újra felismertem* *Petőfit*, ***) *mert ő a társával ott állott a hidon, Petőfi Keresztur felől, a társa Segesvár felől gyalog, kivont karddal; Petőfi* így szólított meg engem: „*Jer ide, ha jó vitéz nagy, ne félj semmit, én vagyok Petőfi!*” Itt megállottam, nem tudtam, mire véljem e megszólítást, de csakhamar megtudtam, mert tulfelől volt 30—40 kozák ****) és ők ezeket akarták feltartóztatni, hogy a hidon ne jöjjenek által; én azt feleltem, *ne okoskodjanak az urak, mert mi azoknak csak annyik vagyunk, mint egy medvének egy kásás vaczkor*; de ők nem hajtottak szavamra s ott maradtak, én pedig mentem s csakhamar hallom a *hid dobogást s megfordulok s hát látom, hogy a muszkák jönnek s Petőfit a dzsida vasakkal — a muszka katonák zsidójoknál fogva — fenn tartják, fővel lefelé és a Küküllő kellő közepébe bele dobták, valamint a társát is.*

En ennél többet nem tudok semmit, ezt jó lélekkel elmondom bárkinek! *****)

Ezt mondja *Gáspár Gergely*, az egyszerű közvitéz.

Imreh Sándor.

(Vége köv.)

Halálozások.

Honvéd-egyleteket, munkatársainkat s lapunk bárátaikat kérjük: a halálozásokról sziveskedjenek egy-egy rövid tudósítást írni s a gyászjelentést az ereklye-muzeum számára esetről esetre beküldeni.

Bethlen Olivér gróf, volt 48-iki honvéd alezre-des, a ki újabban mint katonai szakíró tette nevét ismeretessé, *Velenczében* föbe lőtte magát. A „*Cafée Giardinetto*”-ban ülő és mulató közönséget éjjel az utcáról behangzó lövés zaja riasztotta fel. A „*Canale Grande*” felé sietett a kíváncsiak tömege, mert onnan halatszott a lövés. Ott feküdt a földön egy előkelően öltözött férfi átlőtt halántékkal, már halva. Egy méternyire a holttesttől feküdt egy tizenkét kaliberes revolver, benne még négy ki nem lőtt patron volt. Csak később találtak egyik zsebében névjegyet, melyből megtudták, hogy *Bethlen Olivér* gróf az öngyilkos. *Bethlen* gróf *Velenczében* a „*Bauer-Grünwald*” szállodában lakott. A hatóság felnyitatta a 74. számú szobát, a melyben *Bethlen* öt hónap óta volt megszállva és megindította a vizsgálatot.

Dr. Besze János, az 1848-iki nemzetőrök orsz. főparancsnoka, *Budapest* és *Debreczen* diszpolgára, a létezett pénzügyi legfőbb törvényszék volt elnöke, *Esztergom* városa orsz. képviselője *Aradon* 82-ik évében meghalt. Az elhunyt élete nagyon mozgalmas volt s különösen nagy szerepet játszott a szabadságharcban. *Irodalmilag* is működött, *Aradra* 1866-ban költözött. 3000

*) A *Lunka* nevű nagy uradalmi rétre.

**) *Czapai* vagy *buni* hid egyet jelent, a melyről *Petőfi* a *N.-Küküllő* folyóba zuhant, erősen megsebesítve: *czapai* és *buni* hidnak is nevezik, mivel *Czapa* és *Bun* községek ott fekszenek nem messze a hidtől és nagyon közel egymáshoz a *N.-Küküllő* jobb partján. I. S.

***)) Igen, mert a mig *Petőfi* a *Lunka* nagy uradalmi rét körül egy óriási nagy kasza alakban tette meg az utat, még pedig *Fehéregyházától* a *Lunka* keleti szögletéig a *Zeyk Domokos* százados kengyelébe kapaszkodva, onnan pedig gyalog a *czapai* vagyis *buni* hidig, addig *Gáspár* bajtárs nem kerülöt téve, hanem egyenesen keresztül sietett azon a réten a *czapa-buni* hid felé. I. S.

****) T. i. *Czapa-Bun* felől.

*****) *Gáspár Gergely* eredeti levelét is az ereklye muzeumba tettük a *Petőfiről* szóló iratok közé. Szerk.

frt nyugdíjáról azért mondott le, hogy — mind mondta — könnyítsen a mindenféle kiadásokkal terhelt hazán.

Balogh Ferencz női-szabó mester, 1848—49-beli honvéd-tüzér tizedes és a kolozsvári zene-conservatoriumnak 22 év óta tisztviselője f. év október hó 26-án elhunyt.

Felső-erői Eöry Béla nyugalmazott honvéd őrnagy, és 48—49-iki honvéd hadnagy f. hó 14-én d. e. 12 órakor, élte 67-iki évében, több évi szenvedés után jobb létre szenderült. — Temetése f. hó 16-án d. u. 3 órakor volt az evang. reform. egyház szertartása szerint a háznál tartott ima után a ref. temetőbe. Béke hamvaira! Felső-erői Eöry Ernő, felső-erői Eöry Gabriella férj. Lengyel Lajosné, mint gyermekei. Eöry Béláné Hilibi Gál Gizella mint neje. Marosfelei Lengyel Lajos, mint vő és fia: Jóska, mint unoka. Cseszeliczki Szilvássy Sándor és családja anyjáról testvére, cseszeliczki Szilvássy A. és családja, mint testvérének fia.

Fehér Miklós fővárosi ismert gépgyáros, a ki a szabadságharcot mint honvéd főhadnagy harcolta végig s 13 csatában vett részt, 64 éves korában meghalt. A forradalom után büntetésül közlegénynek sorozták be, majd Párisba ment mérnöki tanulmányait folytatni, utóbb a nagyikindai kerület főmérnöke lett, majd a fővárosba jött. Nagy érdeme van abban, hogy a m. kir. államvasutaknál az idegen ipart kiszorította. Számos kitüntetést nyert.

Gyertyánosy Ferencz, magyar királyi posta-főnök, 1848—49-ik évbéli honvéd főhadnagy, a kőhalmi áll. el. iskola gondnoka, a magyar kaszinó választmányi tagja meghalt életének 66-ik évében, folyó hó 19-én, délután 2 órakor, alig néhány órai szenvedés után szív-szélhűtésben Kőhalomban. Az elhunytat gyászolják: Özv. Gyertyánosy Ferenczné, szül. Boér Mari az elhunytnek neje saját, valamint néhainak két nő-testvére, ugy számos közeli és távolabbi rokona.

Makfalvi idős Vass Zsigmond városi polgár, 1848—49-iki szabadságharcos, e hó 13-án estéli 6 órakor, életének 66-ik és boldog házassága 36-ik évében, tüdőlob következtében, rövid szenvedés után, meghalt Kolozsvárt. A halálozásról kiadott gyászlapot az elhunyt neje Séra Amália és gyermekei Vass Jolán, ifj. Vass Zsigmond, dr. Vass György írták alá.

Petri László, tasnád-szarvadi földbirtokos, a „Szilágy” szerkesztőjének édes apja, f. hó 18-ikán esti 5 órakor, életének 61-ik, boldog házasságának 37-ik évében meghalt. Mint még gyermek, honvéd lett, hogy végig küzdje a szabadságharcot. Tizenkilenc csatában harcolt, melyek emlékeit sebhelyeiben őrizte. A forradalom után uradalmi tiszt volt Degenfeld s Desseffy grófnál öt évig, majd községi jegyzőséget viselt tizenkét évig s e mellett saját birtokát gazdálkodásba, míg végül csöndes visszavonultságban csupán a gazdálkodásban lelte állandó foglalkozását, örömét. Agyvelőgyulladás oltotta ki a hasznos és munkás életet, már özvegyének *Guthy Teréznek* s gyermekeinek végtelen fájdalmára. Egyeneslelkűség, tiszta becsületesség, hazafias érzület s mindenki iránt minden alkalommal nyilvánuló jó akarat jellemezték s szerezték meg számára ismerősei szeretetét, becsülését. Temetése a közönség óriási részvéte mellett ment végbe. Farkas Károly, t.-szarvadi reform. lelkész mondott fölötte szép beszédet s megható imát. Aztán letették oda, hol küzdelmes élete után örök a pihenés. Legyen áldott emléke!

Irodalom.

Petőfi-Muzeum. A dr. Csernáttoni Gyula közreműködésével Ferenczi Zoltán által jelesen szerkesztett folyóirat f. é. 3-ik száma a következő érdekes tartalom-

mal jelent meg: F. Z. Petőfi szülőháza. — A „Nemzeti dal” egykoru német fordításban. — Petőfi és Horatius. (Bef. közl.) — Petőfi hírlapi cikkei 1848-ból. III. (Harmadik közl.) — Dr. Erdélyi Károly. Petőfiana. — F. Z. Adat Petőfi és Szemere Miklós viszonyához. — Költemény Petőfi ellen. (VIII.) — Adatok a X-ek társulatahoz. — Adatok Petőfi műveinek megjelenéséhez. (XIII. közl.) — Hirek. — A füzet elején szép melléklet is van, mely Petőfi Sándor szülőházát Kis-Kőrösön fénynyomatban ábrázolja. — A Petőfi-Muzeum Kolozsvárt Horatsik János könyvkereskedő kiadásában jelenik meg.

A háromszéki önvédelmi harc történetét megírta *Nagy Sándor* hidvégi ref. lelkész, 48—49. honvéd, ki gazdag adatokkal rendelkezett e munka megírásához. A kötetet *Szabó Sámuel* kolozsvári ref. tanár, a Vasvári-kör elnöke fogja sajtó alá rendezni. A mű, a kolozsvári orsz. ereklye-muzeum kiadásában, ennek javára fog megjelenni. A munka hézaggótló mű szabadságharc történet irodalmunkban és így örömünkre szolgál, hogy azt, lapunk lelkes barátja és támogatója megírta.

KÜLÖNFÉLÉK.

Az „Aranykönyv” mai számunkhoz mellékelt lapjain a szabadságharczbeli pénzek I. sorozatának ismertetését bevégzi a muzeum. A pénzadományok nyugtázását folytatja. Megkezdte az 1848—49-es honvédek arckép sorozata I. részének ismertetését. Az Aranykönyv e lapjait figyelmebe ajánljuk olvasóinknak és fölkérjük mindazokat, a kiknek a szabadságharczról kénszser, vagy más, ritkább nyomtatott, vagy írott pénz ereklyéje van, hogy azt a II. közlés előtt beküldeni sziveskedjék. A honvéd kabinet mellképek szives beküldését is kérjük, hogy a zászlóaljak, a még élő 48—49-esek képeiből népesedjenek.

A „Vasvári kör” nagy érdeklődés mellett tartotta meg e hó 15-én rendes havi gyűlését az ereklye-muzeum helyiségében. A gyűlést Szabó Sámuel elnök vezette. Tagok nagy számmal vettek részt azon. Az ereklye-muzeum öre jelentette, hogy a fiatalon vértanu halált halt szabadsághős emlékeinek kikutatása érdekében a Vasvári kör által tett minden mozzanatot élénk figyelemmel és rokonszenvvel kísérik. Bejelentette továbbá, hogy a Vasvári halálának jövő évi fordulóra alkalmával a gyalni havason levő Funtinelli kirándulásra Aradról *Varjasi Árpád* tanfelügyelő vezetése alatt jönni fog egy társaság. Budapestről *Kreith Béla* gr. a szabadságharczi kiállítás megalkotója szervez egy társaságot. A budapesti egyetemi fiatalság *Joanovits Sebő* vezetése alatt testületileg fogja a havason felkeresni az elhunyt szabadsághős eleste helyét a havason. Nagyváradon *Hegyesy Márton* történet író és ifj. *Rimanóczy Kálmán* műépítész szerveznek egy-egy kiránduló társaságot. Ezeket előzetes tájékozással jelenti be, megjegyezve, hogy a mondottakon kívül még nagyon sok helyről készülnek ez alkalommal felkeresni a gyalui havasokat. — Előadja továbbá azt is, hogy Aradon, az ottani vármegyei levéltár pinczejében hevert s jelenleg az aradi szabadságharczi muzeum birtokába került s rendezés alatt álló Csányi kormánybiztos gazdag levéltárában több jelentést talált, a miket Vasvári a bánffy-hunyadi hadiszállásról küldött seregének viszonyaira vonatkozólag. Elmondja, hogy ígéretet nyert arra nézve, hogy ez iratok feldolgozásra átküldessenek. A gyűlés ezt örömmel veszi tudomásul és kijelenti, hogy átküldés iránt átír az aradi muzeum el-

nökségének. Ugyancsak a muzeum ör jelentést tett több Vasvári ereklye hollétéről, melyek jegyzőkönyvre vétettek. Határozatba ment egy felhívásnak az összes hazai lapokban való közzé tétele az iránt, hogy a Vasvári szabad csapatából megmenekült és még életben levő honvédek lépjenek összeköttetésbe a körrel s emlékeiket az eseményekre vonatkozólag küldjék be. — Titkár szomorúan jelentette, hogy Szabó Vazul, — kihez Vasvári ügyében megkeresést is intézett, idő közben közelebről elhunyt. Gyűlés jegyzőkönyvileg fejezi ki részvétét. A gyűlés még több tárgyat intézett el.

A budai honvéd-szobor leleplezését nov. 2-ára tüzték ki olyan programmal, a melynek értelmében a honvédek a honvéd-szobor leleplezése után a Henczy szobrát is megkoszorúzták volna. Az ország közvéleménye és a 48—49-es honvédek azonban állást foglaltak e programmal szemben és így azt elejtette a szobor bizottság, elhatározva, hogy a leleplezést a jövő tavaszra halasztja. Munka-társaink s 48-as bajtársainktól számos tiltakozó közleményt kaptunk erre nézve, miket az ereklye-muzeumba a jövő előtt való tanúsággal elhelyeztünk. Magáról a dolgról részletesen azért nem emlékezünk meg, mert ma már a kérdés tárgyalatlan s a napi lapok minden részleteiben mindenféle szempontból kimerítően ismertették e hó 15-től az utóbbi napokig.

VI. társas összejövétel. Társas összejövételt tartottak e hó 15-én este a kolozsvári ereklye-muzeum s a Történelmi Lapok intéző férfiai. Az összejövételen a lefolyt aradi ünnepélyről az aradi szabadságharczi muzeum s a fővárosi 48—49 kiállításról is jelentést tettek. A muzeum új tárgyakkal való tetemes gazdagításáról örvendetesen vett tudomást a társaság. Szucsáky Imre, a komáromi vár tüzestere több nevezetes epizódot mondott el a vár feladását követőleg felmerült eseményekről. Sipos K. jelentette, hogy Szatmáron, Debreezenben, M.-Szigeten, a székelyföld több pontján körutat tett, s a szabadságharczból képeket és ereklyéket gyűjtött össze. A merre járt mindenütt értesült, hogy a Kolozsvárt megjelenő Történelmi Lapokat ismerik, jártatják s az minden körben rokonszenves fogadtatásban részesül. A társaság este 8 órától 10 óráig volt együtt.

Felhívás a Vasvári még élő honvédekhez. A „Vasvári-Kör“ felhívja mindazokat a még életben levő honvédek, a kik a Vasvári-csapatban működtek s a fontanellei ütközetből megmenekültek, hogy nevüket, lakásukat a honvéd voltokra vonatkozó igazolványukat a Kör szabályzatának 5. pontja értelmében a kolozsvári orsz. ereklye-muzeumhoz beküldeni sziveskedjenek, hogy nevük a Kör tiszteletbeli tagjai sorába bejegyezhető legyen. Együttal arra is felkéretnek a t. honvédek, hogy egyidejűleg minden hivatalos igazolványt, irtatot, melyet a Vasvári-csapatban kaptak, a muzeum ereklyéinek Vasvári-csoportjában való kiállítás végett beküldeni sziveskedjenek. A Kör hálával veszi, ha minden honvéd az igazságnak megfelelően és tárgyilagosan leír mindent, a mire egész bizonyossággal emlékezik az ütközetet illetőleg. Különösen kéri a Kör a figyelmet annak leírására: 1. a csata mely napon volt?, körülbelül hányan vettek részt; 2. hányan menekültek meg, ezek között kik élnek, kiket ismer s a lakásuk hol van? 3. Vasvári hol esett el, ki által, mily módon, holtestével mi történt? Ez adatok mielőbbi beküldése kéretik azért, hogy a Kör a havi 15 gyűlésein tárgyalhatók legyenek.

A Vasvári-Kör elnöksége:

Szabó Sámuel, elnök. Csűrös József, titkár.

Honvédszobor Verseezen. Verseezről írják, hogy ottan november 1-én leplezik le az Andrassy-téren emelt honvédelemlékoszlopot.

Kossuth-ünnep Romániában. Lapunk térszűke miatt sajnálatunkra nem közölhattuk (mint a hogy eleinte szándékoztuk) a Kossuth-ünnepekről az ország számos

pontjáról beérkezett tudósításokat. Egyébiránt ezekről ugy is hőven értesült a hazafias közönség a napi sajtó részletes közleményeiből; de azt kevesen tudják, hogy Románia fővárosában, Bukarestben is mily lelkesen megtartotta Kossuth mindkét ünnepét az ottani nagyszámu magyarság. Ez feljegyzésre méltó közérdekű tény, a miért azt hisszük, megengedi t. olvasóközönségünk, hogy bukaresti levelezőnknek az ünnepélyről beküldött rövid levelét — kivételesen — közölhessük.

A bukaresti magyarok Kossuth 90-ik évi születése napját is megülték szeptember 19-én a „Magyar társulat“ földszített nagytermében.

A fényesen sikeült ünnepély esti 8 órakor kezdődött, a magyar társulat titkára Csengeri Béla megnyitó beszédével, szabad szellemű beszéde végén kérve a magyarok istenét hogy enyhítse az önkéntes száműzötésben élő hontalan keserű fájdalomát, küldje az ég legfőbb áldását ősz fejére, s mint a magyar haza legnagyobb büszkeségét, vezécsillagát: a magyar nemzet öröme, javára és boldogítására tartsa meg soká g. Tartsa meg az embri élet utolsó határáig!

A megnyitó beszédet Bakamé asszony szépen előadott szavalata „Ha férfi vagy, légy férfi“, ezt pedig egy száz terítettű társas vezető kövötte, melyen az első poharat Bartalus János ev. ref. esperes üritette Kossuth Lajos egészségére lelkes éljenzés közt. Esetelen beszédében a nagy hazafi kimagasló érdemeit

A második felkászó, lát Kovács Lajos ref. segéd-lelkész mondta a magyar király ő felsége és felsőges királyi családja egészségére, a harmadikat Csengeri Béla a román király és királyi családja, a királyné és trónörökös egészségére.

Pr iszer Endre hazánk önálló függetlenségeért, dicő jövőnkre emelt poharat, elszavalván aztán Ormódi Kossuth Lajosnak című ismert szép költeményét „Megveri az élő isten, a ki téged Kossuth Lajos megtagad. Ismétlődő refrainje nagy hatást tett.

Ezek után egyik lelkes felkászóntó a másikat követto, melyek közt a 27 tagú rendező bizottság egyik legtevékenyebb tagja, Pr iszer Endre a jelenlevő ünnepelőkre meli poharát azon buzdító szavakkal hogy a résztvevő hazafiak és honleányok szabadságunk megteremtőjének születésnapjára ünnepét mindig ily buzgósággal törkedjenek megülni. Közbe-közbe az isten áld meg a magyart, „Hazádrak rendületlenül“. „Kossuth Lajos azt izente és más népies énekek dalolása töltötte ki a szünővetet, míg végre tánczra perdült a közönség, mely a legvígabb hangulatban világos reggelig mulatott és aztán amaz egyhangu óhajtatással oszlott zét a társaság: Isten tartsd meg Kossuth Lajost, hogy 100-ik születésnapja évfordulóját is megünnepelhesse hasonló lelkesedéssel nemzetünk.

Jelenvolt r. l.

Szerk. üzenetek.

Egy volt honvéd A mi felett ön névtelenül feladott levelében panaszkodik, abban az érdekes lapunk megtett mindent, a mit eddig tehetett. Eredménye is volt bu golkodásának Tovább nem lehetett menni, mert fejlet a fának neki indulni, eddíg soha sem vezet-ki közhöz. Az igazi 48-as honvédek nyilt arccal, bátran szembe néztek, nem csak jó b ráttal, ellenséggel, hanem a halállal is. Ön lapunk elé (tehát a jó barát elé) is álarczsal, névtelenül lép. Ez nem kelt nálunk rokonszenves benyomást, mert egy igazi honvéd nem bujik bokor mögé, mint valami nyul. Levelét most kivételképpen eljuttattuk oda, a hova óhajtott; jövőre azonban minden névtelen levél, mely a szerkesztőségbe érkezik, elintézet a papirk sár fenekén fog találni. — *Több levélre*, melyek elintézetésé lapunk szerkesztője s az ereklye muzeum öre magának fenntartotta, nem lehet válaszolni, mert a szerkesztő beteg s orvosa testi és szellemi munkától való tartózkodásra utalta. Kérünk tehát egy kis türelmet. — *Honvéd menházról* szóló közlemény, a „Válasz a honvédek statisztikájára“ s a „Hangulat“ 1850. jövő száma maradt.

B. S., B. Gy., A. G., Sz. E., E. Gy. Ma még csak annyit tudunk, hogy igazságtalanul vádolták és hamis vádakkal rágalalmazták: bünt kovácsoltak legszentebb dolgaiból, hamis előadás által beszenyezni próbálták legnemesebb cselekedeteit is Sutyomban, a legnagyobb *alattomosággal*, széttépni igyekeztek mindazokat a kötelékeket, a melyeket egyenes lelke, szilárd jelleme, nyíltsága s folytonos jó cselekedésre irányuló nemes szív által vezetett önzetlen és sikerteljes munkássá a révén létesített azokkal a férfakkal, a kikben jellemzilárdtság, egyenesen gondolkozó íó s a munkát és eredményeket méltányolni és tisztelni tudó tulajdonságok élnek. Tették ezt apró, gonosz nyelvű emberek hamis platykái alapján, gondosan elkerülve a tények valódiságának behozonyítását, elkerülve azt az egyenes utat, mely a *vádnyúl*, a védelem lehetőségére is módot és alkalmat nyújthat. Hanem ne aggódjunk. Vele *velünk* és mellettünk van az isten és az *igazság*. Következzék a dologból bármily legkisebb kár, vagy hátrány, nem fogunk tartózkodni attól, hogy a tényeket a másik oldalról is a legtisztább valóságában a legszélesebb körben megvilágítsuk.

Úri kaszinó földszinti étterme.

Tisztelettel értesitem a t. cz. érdeklődőket, hogy a rég szünetelt

„**ÚRI KASZINÓ**“

FÖLDSZINTI ÉTTERMÉT

átvettem, s azt egész újonnan berendezve megnyitottam,

a hol is izletes ételeket, valamint tisztán kezelt italokat személyes felügyeletem alatt jutányos napi áron szolgáltatnak ki.

Együttal bátorkodom b figyelmöket felhívni Déi- és Estebédek előjegyzésére, (Abonnement); továbbá ajánlkozom házon kívül Menyegzők, Kezesztelők, Névnepok, Bankettek, Dinék, Soupperek, s Buffetek rendezésére.

Nagybecsü pártfogását kéri, alázatos szolgálja:

SZILÁGYI BÉLA,

Úri Kaszinó bérlője.

48 (1—5)

A „**KÖZMŰVELŐDÉS**“

IRODALMI ÉS MŰNYOMDAI

RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

KOLOZSVÁRT (főközlet **BRASSÓBAN**)

szíves figyelmebe ajánlja a modern graphikai követelményeknek megfelelően berendezett

KÖNYVNYOMDÁJÁT

mely újabban a legdiszesebb betűkkel szaporított s így a legkényesebb igényeket is kielégitheti. 22 10—

KÖNYOMDÁJA, LITHOGRAPHIÁJA

melyben a legjelesebb erők s a legkitünőbb gépek vannak alkalmazva, a fővárosi és külföldi nagyobb műintézetek méltó versenytársa.

Árai határozottak, olcsók.

Vidéki megrendeléseket pontosan teljesít.

AZ „1848—49. TÖRTÉNELMI LAPOK“-RA

az 1. számtól kezdve

előfizetni lehet postautalvánnyal.

Előfizetési ár évnegyedre 1 frt., félévre 2 frt., háromnegyed évre 3 frt., egész évre 4 frt.

Előfizetések és megrendelések

„1848—49. Történelmi Lapok Kolozsvárt“

czim alatt küldendőik.

A kiadóhivatal.

A
Kolozsvárt létesített

1848—49.

ORSZÁGOS EREKLYE-MUZEUM

Kossuth születésének 90. évfordulója napján ünnepélyesen megnyitattik
s a muzeum gyarapítására a hazafias közönséget felkéri.

A muzeum gyűjtést indít a következőkre:

(Kéziratok, nyomtatványok, lapok, arcképek, könyvek, csata-
képek, zászlók, fegyverek, katonai felszerelési tárgyak, ruházat,
szóval minden szabadságharcznkra vonatkozó, a szabadságharcz
történelmének ismeretét terjesztő, vagy a hazafiasj kegyeletet
felébresztő emlék és ereklye-tárgyakra, s a muzeum alapítá-
sára és a jövőben való fenntartásának biztosítására szükséges
anyagi erőre.)

Gyűjtésre, vidéki körök alakítására hivatik fel a hazafias közönség.

TÁJÉKOZTATÓ NYOMTATVÁNYOKAT
megkeresésre küld a

Muzeum igazgatósága.

MINDEN KÜLDEMÉNY:

„Az 1848—49. Országos Ereklye-Muzeum Kolozsvárt“

czim alatt küldendő.